

О. В. Чеботарьова, І. В. Гладченко,
А. Василенко-ван де Рей, Н. І. Ліщук

ДИТИНА ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА

м. Харків

УДК 376-056.2/3(036)
Ч 34

Схвалено для використання в роботі
з дітьми з особливими освітніми потребами
(лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
від 21.12.2017 р. № 21.1/12-Г-838)

ЗМІСТ

Вступ	4
Ранній вік.	11
Дошкільне дитинство	20
Шкільне навчання.	25
Література	42
Корисні ресурси	46

Чеботарьова О. В.

Ч 34 Дитина із синдромом Дауна / О. В. Чеботарьова, І. В. Гладченко,
А. Василенко-ван де Рей, Н. І. Ліщук. — Харків : Вид-во «Ранок»,
ВГ «Кенгуру», 2018. — 48 с. — (Інклюзивне навчання).

ISBN 978-617-09-3805-3

Ця книжка адресована батькам дітей із синдромом Дауна, корекційним педагогам і вихователям навчальних закладів. Як свідчить досвід багатьох країн світу, люди із синдромом Дауна стають повноцінними членами суспільства, діти можуть ходити у звичайні дошкільні заклади та школи, дорослі — знаходити роботу та створювати сім'ю. Необхідно лише допомогти дитині із синдромом Дауна знайти своє місце в житті. Для цього батьки повинні знати якомога більше про особливості розвитку їхньої дитини, її можливості, сучасні методи та технології навчання та виховання. Автори пояснюють, який потенціал у дітей із СД, що таке рання комплексна допомога, які заняття необхідні таким дітям, як підготувати дитину із синдромом Дауна до шкільного навчання, які існують спеціальні методики тощо.

УДК 376-056.2/3(036)

© Чеботарьова О. В., Гладченко І. В., 2018
© ВГ «Кенгуру», 2018
© ТОВ Видавництво «РАНОК», 2018

ISBN 978-617-09-3805-3

ВСТУП

«Діти Сонця» — так лагідно називають хлопчиків і дівчаток із синдромом Дауна, за словами педагогів, надто чутливих, вразливих та відкритих навколишньому світу. Ці діти потребують особливої уваги та турботи з боку суспільства для створення умов повноцінного життя, зростання.

Як свідчить досвід багатьох країн світу, люди із синдромом Дауна стають повноцінними членами суспільства, діти можуть ходити до звичайних дошкільних закладів та шкіл, дорослі — знаходити роботу та створювати сім'ю.

Необхідно допомогти дитині з синдромом Дауна бути щасливою, усміхненою, знайти своє місце в житті.

Для цього батьки повинні знати про особливості розвитку їхньої дитини, її можливості, сучасні методи та технології навчання та виховання.

Що таке «синдром Дауна»?

«Синдром Дауна» — найбільш поширена з усіх відомих на сьогодні форма хромосомної патології. Близько 20% тяжких форм уражень центральної нервової системи пов'язано з генетичними порушеннями. Серед цих захворювань провідне місце займає «синдром Дауна», за якого порушення інтелектуального розвитку поєднується зі своєю зовнішністю. Уперше це генетичне порушення було описано в 1866 р. Джоном Ленгдоном Дауном під назвою «монголізм». Зустрічається ця патологія з частотою один випадок на 500–800 новонароджених незалежно від статі.

У 1959 р. французький професор Лежен довів, що «синдром Дауна» пов'язаний з генетичними змінами, що обумовлені наявністю в людини зайвої хромосоми. Зазвичай в кожній клітині знаходиться 46 хромосом, половину яких ми отримуємо від матері, а половину — від батька. У людини із синдромом Дауна зайвою є хромосома у 21-й парі,

в результаті вона має 47 хромосом. Однак синдром Дауна не можна вважати спадковим захворюванням, оскільки в даному випадку не відбувається передачі порушеного гена з покоління в покоління, а розлад виникає на рівні репродуктивного процесу.

Синдром Дауна діагностують досить рано, практично з моменту народження дитини, тому з перших днів життя такої дитини необхідно оточити її увагою та піклуванням. На дитину із синдромом Дауна не слід дивитися як на хвору, її потрібно сприймати як особистість, оточуючи любов'ю і теплом.

Характерною особливістю дитини із синдромом Дауна є уповільнений психофізичний розвиток. Особливу проблему становлять труднощі з навчанням. Це означає, що вчитися їм складніше, ніж більшості дітей-однолітків.

Варто пам'ятати: між людьми із синдромом Дауна більше відмінностей, ніж подібностей. У них багато ознак, що успадковані від батьків, і вони схожі на своїх братів і сестер.

Однак поряд із цими особливостями в них спостерігаються певні фізіологічні ознаки, загальні для всіх людей із синдромом Дауна.

Що являє собою мозаїчна форма синдрому Дауна?

Ця форма зустрічається у 2% дітей. Для неї характерним є те, що в деяких тканинах організму дитини поряд з клітинами з нормальним набором хромосом знаходяться клітини з трисомією 21. За цієї форми у батьків дитини нормальний генотип. Мозаїчна форма синдрому Дауна в новонароджених дітей може проявлятися у незначному відставанні в розвитку. Підлітки за зовнішнім виглядом можуть бути схожими на дітей із синдромом Дауна, але гарно навчатися в школі (на рівні з ровесниками).

Що повинні знати батьки про фізичні особливості своїх дітей?

Зовнішній вигляд та поведінка кожної живої істоти в першу чергу визначаються генами. Отже, фізичні особливості дітей із синдромом Дауна формуються під впливом їхнього генетичного матеріалу. Оскільки малюки успадковують гени як від матері, так і від батька, вони певною мірою бувають схожі на своїх батьків — будовою тіла, кольором волосся та очей. Однак через наявність додаткового генетичного матеріалу — зайвої хромосоми у 21 парі — у дітей із синдромом Дауна з'являються такі тілесні особливості, що роблять їх не схожими на батьків, братів, сестер або дітей, які не мають хромосомних порушень. Ця зайва хромосома є в клітинах кожної дитини із синдромом Дауна, отже, спостерігається багато спільних фізичних рис, і такі діти виглядають досить схожими один на одного.

Обличчя немовляти із синдромом Дауна виглядає трохи пласким через недорозвинення лицьових кісток і маленький ніс. Перенісся зазвичай широке і сплюснене. Носові проходи у багатьох малюків вузькі. Очі зазвичай бувають нормальної форми, але очні щілини вузькі та спрямовані вгору і назовні. Вушна раковина може бути дещо деформованою. Слухові канали вузькі. У дитини із синдромом Дауна маленький рот, деякі діти тримають його відкритим, а язик трохи висунутим. Коли дитина зростає, на її язичку можуть з'явитися борозенки. Губи взимку досить часто тріскаються. Піднебіння нормальної висоти, але його довжина і ширина дуже зменшені. Іноді зубів бракує, а деякі мають злегка відмінну від нормальних форму. Щелепи маленькі, що часто призводить до того, що корінні зуби заважають один одному. Прорізування зубів, як правило, відбувається із затримкою, зуби нерівні за розміром, відрізняються формою. Нерідко спостерігається надмірне слиновиділення. У більшості дітей із синдромом Дауна зуби руйнуються рідше, ніж у звичайних дітей. У них часто спостерігається збіжна косоокість і лише зрідка — розбіжна косоокість. У новонародженої дитини із СД шкіра м'яка і гладенька, але згодом вона стає згрубілою та надмірно сухою.

Руки пухкі, пальці короткі. Середня фаланга мізинця звичайно маленька, на пальці часто одна замість двох згинальних складок. Дистальна долонна борозна, що звичайно проходить від ліктьового краю руки до основи вказівного пальця, відсутня, а середня борозна йде упоперек.

Пальці ніг часто закінчуються на одній прямій лінії. У результаті слабкості зв'язок і гіпотонії м'язів спостерігається надмірна рухливість суглобів — характерна риса синдрому Дауна. Після того як діти із СД навчаються сидіти, вони часто нахиляються вперед та кладуть голову і тулуб між витягненими ногами. Розвивається Х-подібна деформація ніг і плоскостопість. Невеликий зріст обумовлений короткими нижніми кінцівками.

Яскравою специфічною ознакою синдрому Дауна є дифузна м'язова гіпотонія, що проявляється в підвищеній рухливості суглобів, їх слабкому опорі. Характерні незвичайні пози дитини: специфічне положення ніг; «поза кравця» і «гімнастична» рухливість ніг і стоп. Пізній розвиток рухових функцій залежить не лише від фізичного недорозвинення, але й від зниження загальної психічної активності.

Проблеми із серцем є важливою характерною рисою синдрому Дауна. Приблизно 40% дітей із синдромом Дауна мають уроджені вади серця. Вади міжшлуночкової перегородки є більш поширеними, ніж дефекти міжпередсердної перегородки.

Уповільнене статеве дозрівання.

Слід ще раз підкреслити: не в кожній дитині із синдромом Дауна наявні всі зазначені вище особливості. Крім того, у одних дітей деякі ознаки можуть бути більш помітними, ніж в інших.

Таким чином, хоча дітей із синдромом Дауна можна розпізнати за однаковими для всіх них фізичними характеристиками, не всі вони виглядають однаково.

Якого рівня розвитку може досягнути дитина із синдромом Дауна?

Останні наукові дослідження спростовують більшість зроблених раніше висновків, зокрема, твердження, що діти

із синдромом Дауна зазвичай мають значно виражене або глибоке відставання в розумовому розвитку. Згідно з даними сучасних досліджень, ступінь відставання більшості дітей із синдромом Дауна коливається в межах від легкого до середнього. Далеко не всі діти мають значно виражену затримку інтелектуального розвитку. Зарубіжні дослідження свідчать, що 20% дітей із синдромом Дауна мають легкі порушення розумового розвитку, 60% — помірні порушення, 20% — глибокі порушення розумового розвитку. Отже, у дітей із синдромом Дауна інтелектуальні здібності можуть дуже відрізнятись.

У 20% дітей із синдромом Дауна діагностуються аутистичні розлади. Проявляється це відмовою від спілкування з оточуючими, повторюваними однотипними діями (наприклад, може крутитися або стрибати годинами), нападами агресії та прагненням до одноманітності. Якщо така поведінка визначається в дитини, потрібно звернутися за допомогою до психолога, пізніше — до психіатра.

Який потенційний резерв у дітей із синдромом Дауна?

Незважаючи на відставання у розвитку, малюки із СД мають потенційно сильні сторони!

Гарне зорове сприйняття і здібності до наочного навчання, увага до деталей

З перших занять малюкові потрібно показувати картки із цифрами і предметами, називаючи їх. Денна норма — 2–3 нових поняття. Цього цілком достатньо. І подальше навчання має спиратися на наочні посібники, піктограми (певні знаки / позначення) і жести.

Здатність вчитися на прикладі однолітків і дорослих, прагнення копіювати їхню поведінку

Уважно стежте за своїми діями і словами, адже дитина із синдромом Дауна чудово наслідує дії дорослих і дітей відповідного віку. Якщо потрібно сформувати певну навичку, просто на власному прикладі демонструйте правильний порядок дій. Однак враховуйте, що повторювати дії до-

ведеться неодноразово, адже малюк із синдромом Дауна не відразу все запам'ятовує.

Здатність навчатися за індивідуальним навчальним планом та під час практичних занять

Діти із синдромом Дауна можуть вивчити написаний текст і навіть користуватися ним. Слід навчати їх вітатися, прощатися з людьми, висловлювати свої прохання. Ефективним підкріпленням стане демонстрація дії жестами.

Мають творчі здібності

Діти із синдромом Дауна люблять співати і танцювати, виступати на сцені, писати вірші. Тому фахівці часто використовують для їхнього розвитку арт-терапію — малювання, ліплення з пластиліну й глини, розпис по дереву та інші технології розвитку творчої діяльності.

Досягають спортивних успіхів

Чи знаєте ви, що на Параолімпійських іграх значних результатів досягають плавці, гімнасти та бігуни із синдромом Дауна? Такі діти починали свій шлях у спорті з виконання звичайних вправ на заняттях з фізкультури, котрі вони відвідують із задоволенням.

Успішно оволодівають навичками роботи на комп'ютері для задоволення своїх потреб

Ці навички допомагають їм у здобуванні майбутньої професії. Люди із синдромом Дауна успішно працюють, використовуючи ІТ-технології.

У дітей із СД добре розвинена емоційна сфера

Вони надзвичайно емоційні, дуже тонко відчувають оточуючих, здатні до співпереживання та співчуття.

На підтвердження цієї думки пропонуємо характерну історію.

В одному голландському містечку проживала вчителька літнього віку. Її учні, у тому числі хлопець із синдромом Дауна, взяли за правило приходити до неї в гості щосередини після школи. Усі отримували багато позитивних емоцій. Учителька пригощала гостей цукерками. Із часом у жінки з'явилися прояви деменції і їй довелося переселитися у спе-

ціальний будинок для людей похилого віку. Новина швидко поширилася містечком. Усі учні відмовилися від своєї звички — навідувати свою вчительку, крім одного... Ви вже, напевно, здогадалися, що цей один і був хлопцем із синдромом Дауна. Незважаючи на те, що жінка майже не впізнавала його, він залишався вірним їй. Щосереди у визначений час він приходив до старенької, спілкувався з нею, обіймав її, погладжуючи їй руку. А вона щиро всміхалася йому та пригощала його цукерками. Саме такі прояви любові, уваги характерні для людей із синдромом Дауна.

РАННІЙ ВІК

Що таке рання комплексна допомога?

Рання комплексна допомога — це нова галузь міждисциплінарного знання, що розглядає теоретичні та практичні складові комплексного обслуговування дітей перших місяців і років життя із груп медичного, генетичного та соціального ризику відставання у розвитку.

Особливості розвитку дитини в ранньому віці, пластичність центральної нервової системи та здатність до компенсації порушених функцій обумовлює важливість ранньої комплексної допомоги, що дозволяє шляхом цілеспрямованого впливу виправляти первинно порушені психічні і моторні функції та попереджати виникнення вторинних відхилень у розвитку.

Важливо пам'ятати, що перші вісім років життя дитини із СД — це час закладання міцного фундаменту на все життя для успішного розвитку та самореалізації.

Рання комплексна допомога пропонує широкий спектр довгострокових медичних, психологічних, соціальних та педагогічних послуг, орієнтованих на сім'ю і здійснюваних у процесі узгодженої («командної») роботи фахівців різного профілю.

Рання комплексна допомога передбачає систему спеціально організованих заходів, кожен елемент якої може розглядатися як самостійний напрям діяльності установ, що знаходяться у віданні органів охорони здоров'я, освіти і соціального захисту населення.

Цей науково-практичний напрям зорієнтований на задоволення освітніх, медико-соціальних і психологічних по-

треб дітей від їх народження до трьох років, а також членів їхніх сімей.

Програми ранньої допомоги побудовані за принципом особливої значущості перших місяців і перших років життя для подальшого розвитку дитини і призначені для соціально-педагогічної підтримки сім'ї дитини в період, коли способи взаємодії сім'ї з навколишнім світом тільки починають формуватися. Наукові дослідження, що проводилися в ході застосування програм випереджального навчання, привели до корінних змін уявлень щодо соціально-емоційного розвитку немовлят.

Методичний матеріал для стимуляції розвитку немовлят і дітей раннього віку, які мають виражені порушення, розробляється з урахуванням того, що рання соціально-емоційна взаємодія з матір'ю та іншими членами сім'ї формується так само, як за типових умов розвитку, однак вимагає особливого аналізу, уваги і підтримки.

Дослідження науковців довели, що систематична рання психолого-педагогічна допомога дітям із синдромом Дауна в умовах сім'ї із залученням батьків у процес корекційної роботи дозволяє вивести на новий якісний рівень не тільки сам процес розвитку дитини, але і значною мірою визначає процес інтеграції в суспільство. На всіх етапах життя діти із синдромом Дауна повинні, на думку вчених, перебувати під патронажем фахівців, які організують процес супроводу цих людей в освітньому і соціальному просторі.

Становлення в нашій країні такої системи ранньої допомоги є сьогодні одним з пріоритетів розвитку системи спеціальної освіти. Інноваційний підхід до формування нової моделі комплексної підтримки дитини із синдромом Дауна в умовах сім'ї передбачає активну взаємодію всіх її учасників (фахівців, членів родини, самої дитини) в абілітаційному процесі.

Існуюча на сьогодні програма ранньої педагогічної допомоги дітям з відхиленнями у розвитку «Маленькі сходинки», розроблена в університеті Маккуорі (Сідней, Австралія, 1975 р.), апробована в навчальному центрі цього університету на категорії дітей із синдромом Дауна та ін-

шими порушеннями розвитку. Дана програма спонукає дітей більш повно взаємодіяти з довкіллям.

Концептуальні положення програми «Маленькі сходинки» представляють інноваційний підхід у галузі освіти дітей з порушеннями в розвитку:

«Навчатися можуть усі діти. Дитина з порушеннями розвитку вчиться повільніше, проте, вона може навчатися!

Дітям з розумовими та фізичними порушеннями необхідно опанувати всі навички, що потрібні їм під час гри, спілкування з оточуючими задля досягнення максимально можливої незалежності та інтеграції в суспільство.

Батьки, як і педагоги, відіграють найважливішу роль.

Ефективність навчання значною мірою залежить від віку дитини. Заняття слід починати з моменту встановлення діагнозу.

Індивідуальна програма дитини має враховувати як потреби самого малюка, так і можливості його сім'ї».

Як допомогти розвиватися дитині із синдромом Дауна?

Динаміка розвитку цих дітей залежить від ступеня ураження. Діти до 3–4 років зазвичай розвиваються повільно, особливо відстають рухові та психічні функції (сприйняття, увага, пам'ять, уява, мислення, мовлення).

Звісно, для будь-яких батьків це складно — не бачити якісних швидких результатів розвитку своєї дитини. Але тут важливо розуміти, що це особливість розвитку таких дітей. І після 4–5 років активність дещо підвищиться, а за кропіткої роботи з набуття моторних навичок і психічних функцій труднощів стане ще менше, дитина з часом зможе користуватися тим, що вона вміє, і це означає, що процес розвитку буде давати більш помітні результати.

Для того щоб набути цей базовий досвід, слід докласти значних зусиль: потрібно нескінченне спілкування, спільне спостереження за навколишнім, переважання позитивних емоцій тощо.

Соціальний та емоційний розвиток. З кожним днем, з кожним тижнем зростає досвід у відносинах зі світом,

і дитина починає цей досвід усвідомлювати. Найважливіший досвід у житті маленьких дітей — це контакт з людьми, яких вони бачать, чують, відчують, нюхають, коли їх беруть на руки, годують, купають, грають з ними. Недивно, що більшість дитячих реакцій соціальні, тому що вони посміхаються і встановлюють контакт очима під час взаємодії з дорослими. Вони також навчаються інтерпретувати почуття інших людей, наприклад, задоволення, гнів, смуток, що супроводжуються відповідними виразами обличчя, жестами, голосовою інтонацією. Це початок навчання соціально прийнятної поведінки, зокрема, як впливати на інших і розуміти почуття.

Незважаючи на те, що діти з синдромом Дауна із запізненням навчаються встановлювати контакт очима, дотримуватися черговості, вони щиро виявляють інтерес до людей, соціально чуйні та сприйнятливі. Щоб викликати посмішку, досить подивитися в очі дитині і щиро посміхнутися. А якщо у відповідь малюк теж посміхнувся, його потрібно похвалити, притиснути до себе, ніжно погладити по голівці — такі дії допоможуть закріпити навичку.

Тенденція успішного соціального та емоційного розвитку та розвитку невербальних навичок спілкування зазвичай зберігається і в наступні роки.

***Зверніть увагу:** характерним для дітей із синдромом Дауна є те, що в них знижений темп сприймання. Отже, якщо ви хочете, щоб малюк почув і відповів вам, розмовляйте з ним повільно, чітко вимовляйте та повторюйте фразу стільки, скільки потрібно дитині. Важливо пам'ятати, що реакції та дії з боку дитини, що ви на них очікуєте, з'являться не одразу і можуть бути не достатньо чіткими, диференційованими. Іноді вам буде здаватися, що ваша дитина вас не чує. Але, як правило, це не так. Із часом малюк «видасть» те, що почув від вас.*

Отже, потрібно постійно перебувати з дитиною в контакті, тому що ці діточки не можуть самотійно знайомитися з довкіллям. Їх потрібно брати на руки, постійно розмовля-

ти, звертати увагу на конкретні предмети або їхні частини, приділяючи цьому багато уваги. Треба постійно говорити: з пониженням або підвищенням тону, підходячи з різних боків. Треба давати слухати музику. Дуже багато залежить від тактильних відчуттів. Дитині із СД особливо потрібні постійні дотики до тіла в різних місцях, погладження, елементи легкого масажу. Це необхідно, щоб дитина могла правильно відчувати для початку власне тіло, а потім уже знайомитися з тим, що її оточує.

Фізичний розвиток. Як правило, діти із СД мають знижений м'язовий тонус, і це заважає становленню моторної сфери. Тому спочатку треба докладати багато зусиль, щоб допомогти дитині сісти, поповзти, навчитися перевертатися.

Крім того, у них підвищена рухливість суглобів, їм нерідко важко встати на коліна, спертися на ручки. Слід ураховувати цей нюанс.

Уже з першого року життя дитини із СД дуже важливо починати її фізичний розвиток і постійно спілкуватися з нею. Якщо батьки поставлять перед собою завдання одягати / годувати / купати малюка, а розвиток відкладуть на потім, то в майбутньому виникнуть проблеми. Тим більше, що набуття однієї навички тягне за собою набуття нових. Наприклад, дитина навчилася сидіти, вона відразу почне маніпулювати іграшками, а це розвиває дрібну моторику, що сприяє розвитку мовлення та мислення.

Масаж і гімнастика — це найкращий метод зміцнення м'язів, підвищення їхнього тону. Масаж дозволено робити дітям старше 2 тижнів і вагою більше 2 кг, курси масажу слід повторювати кожні півтора місяця.

***Зверніть увагу:** немає необхідності кожного разу звертатися до фахівців — масаж можна робити й самотійно в домашніх умовах. Синдром Дауна саме той випадок, коли материнський масаж не поступається професійному.*

Правила проведення масажу дітям із синдромом Дауна:

1. Рухи мають бути тільки поглажувальними, легкими. Занадто активне проведення масажу не зміцнить м'язи, а, навпаки, послабить їх.

2. Рука має легко ковзати по тілу дитини. Шкіра малюка не повинна при цьому збиратися в складки або натягуватися.

3. Особливої уваги під час масажу слід приділяти п'ястям і передпліччям — саме в цих місцях розташовані рефлекторні зони, що відповідають за мовлення людини.

4. Робіть також масаж обличчя — це сприятиме розвитку миміки та вимови звуків. Можна робити рухи від спинки носа до вух, від підборіддя до скронь і колоподібні навколо рота.

5. Останній етап процедури — легкі дотики подушечками пальців до щічок і до чола дитини. Якщо масаж робиться перед годуванням, малюкові буде легше смоктати.

Фахівці наполегливо рекомендують доповнити масаж гімнастикою. От про те, які вправи можна виконувати, повинен розповісти лікар-педіатр.

***Зверніть увагу:** масаж і гімнастика прискорюють рух крові та значно збільшують навантаження на серце. Тому в разі діагностування у малюка вад серця (супутня патологія) перед проведенням масажу і гімнастики потрібно проконсультуватися з кардіологом.*

Уміння сидіти. Багато домогтися того, щоб малюк якомога раніше сів, бо через анатомічні особливості дитина із синдромом Дауна сідає тільки в 9–10 місяців. Деякі діти навчаються сидіти лише майже у 2 роки — це залежить від наявних супутніх патологій та від загального розвитку організму. Але щойно малюк сів, його вже можна привчати тримати в руці сухарик, пляшечку з водою і навіть висаджувати його на горщик.

Пересування. Діти із синдромом Дауна починають повзати і ходити у різні строки. Причому, спочатку батьки

повинні допомогти малюкові навчитися повзати, пересуваючи його ніжки, — дитина зрозуміє, що їй потрібно робити для самостійного повзання і закріпить цю навичку.

Дитина із СД навчиться робити все те саме, що й здоровий малюк, але дещо пізніше. Не варто хвилюватися із цього приводу — з віком відставання в моторному розвитку стане менш помітним.

Етапи психомоторного розвитку дітей із синдромом Дауна

Дії	Середній вік (місяці)	Діапазон (місяці)
Посміхається	2	1,5–4
Перекочується	6	2–12
Сидить	9	6–18
Повзає	11	7–21
Лазить карачки	13	8–25
Стоїть	10	10–32
Ходить	20	12–45
Говорить слова	14	9–30
Говорить речення	24	18–46

Дані, представлені в цій таблиці, взяті з результатів сучасних досліджень з вивчення моторного розвитку маленьких дітей із синдромом Дауна.

Які заняття необхідні дітям із СД?

Зазвичай дітям із СД уже від народження потрібно не менше 8 занять на місяць з педагогами-фахівцями. Зрозуміло, що спочатку необхідно пройти незалежне обстеження і за його результатами звернутися до фахівців, котрі порекомендують конкретні процедури і необхідні заняття.

З двох років, як правило, потрібно підключати логопеда, з трьох — займатися фізичним розвитком і координацією, з п'яти — працювати з пізнавальними функціями і готувати до школи. Важливо пам'ятати, що потрібно дотримуватися послідовності в розвитку дитини із СД, пра-

вильно визначати акценти на кожному з етапів, щоб ефективно використати час.

І паралельно з усім цим дитину потрібно соціалізувати: багато розмовляти з нею, всюди брати її із собою, хвалити і захочувати дитину за успіхи. Працювати доведеться постійно.

Поки дитина маленька, треба відразу ж починати гімнастику, лікувальну фізкультуру. Потрібні масажі, щоб привести розслаблені м'язи в тонус.

Обов'язково необхідно займатися розвитком мовлення. Багато батьків вважають, що в дитини язичок стирчить назовні лише тому, що збільшений і не поміщається в роті. Так, це виглядає негарно. Але, якщо працювати з мовленнєвим апаратом, язичок сховається в роті. Досвід деяких батьків свідчить, що розпочинати працювати над цим можна з 3-х місяців. А саме: слід давати дитині сік з ложечки за щічку, щоб активізувати рухи язика, оскільки дитина буде намагатися язиком дістати сік. Такий прийом є досить простим і дає помітні результати у тренуванні м'язів язика.

Слід пам'ятати: починати треба вчасно, розвивати мовлення потрібно з раннього дитячого віку.

Дитину із синдромом Дауна треба вчити всьому шляхом спрямованого навчання. Якщо нам все здається простим і зрозумілим — у них так майже не буває. Що просто і зрозуміло нам, непросто і незрозуміло їм. У більшості дітей із СД погано розвинена внутрішня мотивація для задоволення особистих потреб. Вони не плачуть, коли хочуть їсти, не просять пити. Тому їх цього потрібно навчати відповідно до режимних моментів: «Хочу їсти. Дай їсти», «Хочу пити. Дай пити». І тому з дитиною із СД треба обов'язково займатися ще й вдома.

Як організувати заняття з малюком?

З дитиною із синдромом Дауна треба займатися годинами — увесь час. Тільки вона прокидається вранці, процес пішов — усі її режимні моменти треба використовувати для навчання. Малюка треба вести до туалету (вчимося сіда-

ти на унітаз, натискати на кнопку зливу води, натягувати штанці). Потім він йде до ванної кімнати, і тут він вчиться вмикати світло, а не мама робить це за нього. Потім він сам вчиться крутити у ванній усі крани і робити водичку потрібної температури. Коли він візьме в руки слизьке мило, воно впаде. Але мама не повинна йому намілювати ручки: їй слід, показавши кілька разів, терпляче чекати, поки дитина навчиться робити це сама. І зубки вона теж буде чистити, роблячи це з кожним днем все краще. І так — тисячі побутових дрібниць: умиватися, витиратися, одягатися тощо.

Біда багатьох батьків у тому, що вони, бачачи, що дитина погано орієнтується, роблять все самі — адже це набагато швидше і легше.

Зверніть увагу: будь-яку діяльність слід опановувати покроково, а саме: ділити на етапи, а будь-який етап — на окремі операції. Що менше крок, то швидше йде процес навчання. Потрібно чергувати і регулювати навантаження.

Діти із СД із задоволенням беруть участь в таких спільних заняттях, адже вони дуже емоційні й радісні. І якщо займатися з ними так спочатку, це просто стане складовою їхнього життя. Крім того, не варто все виконувати тільки як завдання — це нецікаво для будь-якої дитини. З нею треба гратися — не просто згинати-розгинати їй ногу, а придумати гру, щось говорити при цьому, та ще бажано вимовляти слова ритмічно й римовано, це, у свою чергу, сприятиме розвитку мовлення.

І ось таким чином, будуючи роботу за допомогою маленьких, повільних кроків з урахуванням особливостей свого малюка, налаштовуючи його на емоційну позитивну ноту і не залишаючи його наодинці з навколишнім світом, можна досягти певних результатів.

ДОШКІЛЬНЕ ДИТИНСТВО

Вагомого значення в житті дітей із синдромом Дауна в період формування особистості набуває позитивний досвід перебування в дитячому дошкільному закладі. Цей вплив на розвиток таких дітей можна порівняти із впливом програм ранньої педагогічної допомоги.

Відвідування дитиною дошкільного закладу — важлива та водночас тривожна подія для всієї родини. Перед батьками постають питання: чи навчать малюка всьому необхідному, як краще підготувати дитину до цього важливого кроку заздалегідь?

Які навички потрібні дитині із СД в дошкільному закладі?

Насамперед, батькам слід знати, що дитині в дошкільному закладі потрібна наявність конкретних навичок, котрі вона повинна застосувати в незвичному для неї середовищі.

Наприклад, навіть якщо малюк уміє вмиватися, в дошкільному закладі він все одно може зіткнутися із труднощами в цій справі. Адже, по-перше, йому потрібно буде зрозуміти, що слова «йдемо мити руки» відносяться і до нього особисто. По-друге, прийшовши до умивальної кімнати, він з подивом побачить, що йому доведеться почекати своєї черги до умивальника, а дочекавшись, помити руки і поступитися місцем іншому. Рушник потрібно брати тільки свій, витерши руки, слід повісити його на певне місце. Таких нових обставин багато, і що швидше ваш малюк зможе до них звикнути, то простіше, комфортніше і безпечніше почуватиметься в дитячому закладі.

Які ж навички потрібні дитині в дошкільному закладі?

- Навички самообслуговування: малюк повинен уміти самостійно їсти, підтримувати охайність, одягатися і роздягатися, прибирати за собою речі та іграшки, користуватися туалетом.
- Ігрові навички.
- Елементарні навички орієнтації в просторі та часі.
- Навички, що дозволяють брати участь в групових розвивальних заняттях.
- Соціальні навички: вміння вступати у взаємодію і співпрацю з оточуючими, дотримуватися правил, черговості.
- Мовленнєві та комунікативні навички.

Більшість навичок взаємопов'язані, тобто не можуть використовуватися ізольовано.

Наприклад, ігрові навички пов'язані з руховими можливостями дитини, орієнтацією в просторі (знаходити потрібні іграшки), умінням наводити порядок (прибирати після гри все на відведене місце), соціальними, мовленнєвими та комунікативними навичками (взаємодіяти у грі з однолітками, повідомляти про свої бажання і небажання, дотримуватися правил гри тощо).

Покажіть дитині основні жести, що зрозумілі всім оточуючим, навчіть її використовувати їх для спілкування і взаємодії: привіт, до побачення, так; немає, не знаю де; дай, на; я, мені; вказівний жест (це, тут, там); йди сюди, не хочу.

Придумайте жест, що позначає туалет, і використовуйте його при спілкуванні з дитиною. Згодом ви зможете повідомити про нього вихователям дошкільного закладу.

Навчіть дитину розуміти і дотримуватися часових меж. Краще заздалегідь привчити малюка до певного розпорядку дня.

Слід пам'ятати: дуже важливо організувати зручний режим дня і дотримуватися його разом з малюком.

У цьому вам допоможе календар щоденних подій. Для створення календаря можна дібрати **пiктограми** (картинки-символи) і розташувати їх в потрібному порядку. Можна, наприклад, повісити їх на мотузочку або прикріпити на стінку. Ви зможете разом з дитиною обговорити послідовність майбутніх дій.

Наприклад: «Зараз ми приберемо, поскладаємо іграшки (малюнок «Ящик з іграшками») і будемо дивитися мультик (малюнок «Екран»)».

Або: «Ми дивилися мультик, а зараз ми вдягнемось (малюнок «Одяг» або фотографія «Дитина вдягається») і підемо гуляти (малюнок — символ прогулянки, наприклад, «Коляска», «Гойдалка» або «Лопатка для піску» тощо)».

Привчайте малюка змінювати види діяльності на ваше прохання і зважати на те, що в деяких справах він не один бере участь. Тоді, почавши ходити до дитячого закладу, він зможе терпляче чекати, поки інші діти вдягаються на прогулянку, і не буде перебивати товаришів, коли вихователь не звертається з питанням особисто до нього.

Привчайте дитину дотримуватися просторових меж. Наприклад, на прогулянці не можна йти з майданчика, а під час читання книги треба залишатися на одному місці.

Закріпіть постійні зони для занять, ігор, їжі, купання, одягання і привчайте малюка дотримуватися їхніх меж. Наприклад, він повинен знати, де лежать його іграшки, одяг, книги, брати їх і класти назад. У нього обов'язково має бути окреме місце (полочка, шухлядка, скринька, де він може зберігати свої «скарби»).

Привчайте виконувати завдання, доручення на ваше прохання. Повідомляйте дитині про майбутню подію заздалегідь, надаючи їй час закінчити те, чим вона займалася. Дотримання принципу завчасного випередження важливе ще й для того, щоб заздалегідь підготувати дитину до ймовірних змін, попередити прояви впертості та відмови, не витратити пізніше час на вмовляння. Говоріть коротко, лаконічно, супроводжуючи, за необхідності, свої слова жестом і немовленнєвим символом. Наприклад, запрошуючи

мити руки, крім слів «Йдемо мити руки» ви можете використовувати жест, супроводжуючи своє повідомлення звуком включеної води. Поступово переходьте тільки до мовленнєвих інструкцій.

Повністю використовуйте рухові можливості малюка. Привчайте спускатися та підніматися сходами, нахилитися, збирати предмети і складати їх, наприклад, іграшки — вдома, а каштани — в парку. Формуйте вміння правильно переносити стільчик, ставити його в потрібне місце, сідати і вставати з нього, грати, сидячи навпочіпки.

Навчайте дитину основних побутових навичок. Залучайте дитину до участі в повсякденному житті: нехай вона самостійно намагається вмиватися, вдягатися, брати участь у прибиранні. У ранньому віці діти із задоволенням роблять те саме, що й їхні близькі.

Залучайте дитину до участі в заняттях. Вчіть малюка слухати читання книги, розглядати картинки і показувати щось.

***Зверніть увагу:** важливо, щоб дитина навчилася відповідати на питання доступним для неї способом, використовуючи прості слова, жести, рухи, піктограми.*

Організуйте прості і привабливі для малюка заняття, на яких він буде малювати, ліпити, грати в лото, виконувати інші цікаві для нього завдання.

Нехай дитина опанує предмети, що буде використовувати в садочку: коробочки, підноси, клейові олівці, пензлики тощо.

Навчіть дитину грати: вибрати гру, знайти і взяти потрібні іграшки, а потім використовувати їх. Добре, якщо і ви будете брати участь у спільній грі, але не як керівник, а як більш досвідчений партнер. Грайте емоційно, а не механічно — це приверне увагу дитини. Після закінчення спільної гри надайте дитині можливість пограти самостійно. Потім допоможіть дитині зібрати іграшки, прибрatись. Прибирайте іграшки разом з дитиною, а не замість неї!

Підтримуйте діалог з дитиною: позитивно реагуйте на її ініціативу, дотримуйтеся пауз, коментуйте те, що відбувається, та відповіді дитини, виконуйте її прохання. Говоріть коротко, зрозуміло. Співвідносьте свої слова з предметами та діями. Приймайте всі способи спілкування, що доступні дитині. Навчіть її найпростішим жестам: «дай», «на» «не хочу», «йди сюди». Навчайте дитину використовувати предмети-символи і певні дії для пояснення свого бажання.

ШКІЛЬНЕ НАВЧАННЯ

Як підготувати дитину із синдромом Дауна до шкільного навчання?

У дошкільному віці потрібно вчити дитину аналізувати, порівнювати предмети за кольором, формою, розміром; необхідно звертати увагу дитини на характерні ознаки пір року, явищ природи, добових змін. Дитину слід навчати класифікувати та узагальнювати предмети побуту, овочі, фрукти, посуд тощо.

Потрібно розвивати в дитини дрібну моторику, вміння утримувати олівець, пензлик, ручку. Для цього залучайте дитину до різних видів діяльності у процесі виготовлення цікавих виробів з паперу, пластиліну, глини, солоного тіста, природних матеріалів за зразком та аналогією.

Які спеціальні методики використовуються з дітьми із СД?

На сучасному етапі в Україні використовуються вітчизняні та світові методики, що забезпечують ефективне навчання та всебічний розвиток дітей із синдромом Дауна. Завдяки залученню дітей із синдромом Дауна до спеціальних занять у шкільному віці, розвиненню базових соціальних навичок, закладених у дошкільному віці, вони навчаються читати і писати, беруть участь у шкільних і позашкільних заходах. Завдання повинні бути посильними для дитини і викликати задоволення від виконаної роботи. Стимулюйте успіхи дитини, хваліть за старанність та наполегливість.

Яка мета методики ТАН – Содерберг та як вона використовується у навчанні дітей із синдромом Дауна?

Метою відомої голландської методики ТАН є розвиток мовлення у дітей. Головним інструментом даної методики є глобальне читання. Оскільки практика показала, що діти краще запам'ятовують те, що вони побачили, ніж те, що вони щойно почули, для ефективного розвитку їхнього мовлення слід використовувати зорові опори.

Доведено, що засвоєння лексичних значень слів та формування навичок належного використання слів у мовленні швидше відбувається тоді, коли дитина під час вивчення теми бачить слова у поєднанні з відповідними зображеннями, багаторазово маніпулює з ними різними способами, співвідносить їх. Паралельно здійснюється поступове введення нових слів у речення.

Реалізацію цієї методики у школі забезпечують фахівці (логопед або вчитель з розвитку мовлення, вчитель, асистент учителя і вихователь).

Методами та формами роботи є серії вправ, глобальне читання, складання ТАН-історій, робота з фотоальбомами, використання мови рухів, бесіди, вправи «Ресторан», «Коло», проведення екскурсій.

На основі вивчення певної лексичної теми в дитини формують уявлення про навколишній світ; навчають складати ТАН-історії, повторюють з дітьми матеріал на основі серії вправ. Діти вивчають вірші, складають речення, виділяють нові слова в реченнях, текстах. Необхідною умовою є закріплення ТАН-історії, вивчення ключових слів з ТАН-історії (лексичної теми) із застосуванням ТАН-вправ.

Метою занять є розвиток пізнавальних процесів; збагачення словникового запасу учнів; робота над звуковимовою дитини; навчання граматично правильної побудови речень.

Одним із ключових структурних компонентів заняття з розвитку мовлення є **складання ТАН-історії**. Аркуш з історією залишається в особистій папці школяра. Попередні розповіді (історії), складені нещодавно, корисно переглядати, а також добре розбирати матеріали, підготовлені учнями вдома, такі як фото, картинки, аплікації. Використову-

ючи ці домашні роботи, в подальшому можна створювати нові історії.

Також необхідною умовою є повторення словникових карток. В останній історії лексичної теми виділяється кілька ключових слів — а саме ті слова, котрі діти мають засвоїти в межах теми, що вивчається. Для зосередження уваги учнів ці слова вводяться в розповідь емоційно.

Слід пам'ятати: для кращого опанування слова-картки потрібно систематично повторювати навчання в ігровій формі.

Навчитися «читати» — навчитися говорити. Словникові картки є найкращим способом навчання розмовляти та вдосконалювати артикуляцію. Працюючи зі словниковими картками, необхідно дотримуватись важливих принципів: співвіднесення, вибір, називання.

Ефективною для активізації мовлення є робота з фотоальбомами «Моя власна папка для розвитку мовлення».

Спочатку планується етап фотозйомки. На канікули діти та їхні батьки отримують завдання — зібрати фотографії, щоб укомплектувати папку, фотоальбом або ж самотійно скласти ТАН-історію. Батькам необхідно робити фотографії дитини в різних ситуаціях упродовж канікул.

Наступним етапом є вибір фото для комплектування фотоальбому. Члени родини, разом з дитиною переглядаючи фото, вибирають ті, що викликають у дитини найбільше позитивних емоцій. Також батьки можуть пропонувати дітям самотійно робити вибір.

Вимоги до фотографій:

- На фото зображено діяльність або виконана дія.
- Люди повинні відобразитись у процесі діяльності.
- Фото мають викликати зацікавленість у дитини, спонукати її до комунікації.

Потім передбачається власне етап розвитку мовлення.

На даному етапі з відібраних фотографій укомплектовується альбом (формат А4) таким чином, щоб поруч з кожною фотографією було достатньо місця для запису висловлювань дитини.

Зверніть увагу: переглядаючи фото разом з дитиною, батькам потрібно записувати її фрази, висловлювання.

Залежно від рівня мовленнєвого розвитку, це можуть бути окремі слова, словосполучення, речення. Як правило, діти бувають надзвичайно комунікабельними під час перегляду, адже вони є безпосередніми активними учасниками ситуацій, зображених на фото.

На остаточному етапі відбувається презентація власної ТАН-історії.

Після канікул дитина приносить готовий фотоальбом до школи. На заняттях з розвитку мовлення у «Колі» учні презентують свої фотоальбоми, розповідаючи про те, як вони проводили час на канікулах.

Мета створення таких фотоальбомів: підтримка та закріплення навичок комунікації, сприяння розвитку мовлення; збагачення, покращення процесу говоріння (спонтанного висловлювання).

Рекомендації щодо роботи з особистими фотоальбомами для розвитку мовлення:

- Фіксуйте всі висловлювання дитини, спостерігаючи, які фото викликали найбільше емоцій, зацікавили її (такі записи є реальними, справжніми, значущими для дитини).
- Записуйте ліворуч від фото ключові слова, а вислови та фрази дитини записуйте праворуч.
- Створюйте умови для презентації фотоальбому, щоб дитина розповіла власну історію.
- Використовуйте особисті фотоальбоми і на заняттях з іншими фахівцями (логопедом).

Завдяки залученню учнів до роботи з фотоальбомом досягаються такі цілі:

- розвиток мови та мовлення в дитини завдяки її активній участі в процесі розробки та презентації альбому;
- закріплення соціального досвіду.

Навчання за методикою ТАН-Содерберг охоплює і позанавчальну діяльність, під час якої вихователь або асистент учителя працює з підгрупами в рамках лексичної теми.

Опанування слів, передбачених лексичною темою, відбувається на заняттях у процесі ігрової діяльності.

Що передбачають ТАН-вправи з глобального читання?

Ці вправи необхідно використовувати з першого дня навчання дітей у школі.

Потрібно підготувати картки зі словами, назвами людей, речей, котрі мають важливе значення для дітей і викликають у них позитивні емоції.

Кожна картка створюється у двох екземплярах. Починати слід з понять, що добре знайомі дітям: власні імена, «мама», «тато» тощо.

На одній з двох карток можна розмістити маленьке зображення-підказку внизу праворуч, що допомагатиме запам'ятати напис, наприклад, слово «будинок» + невеличкий малюнок будинку.

Зверніть увагу: не обов'язково, щоб усі словникові картки, що використовуються на уроці, стосувалися теми.

Можна зіставляти картки, шукати однакові слова. Картки зі словами, що їх дитина швидко впізнає, продовжують відігравати важливу роль: це свідчить про певний прогрес. Важливо також додатково використовувати ці картки для запам'ятовування слів.

Словникові картки є найкращим способом вчитися розмовляти та вдосконалювати артикуляцію. Саме це має на меті запропонований метод: навчитися «читати» — навчитися говорити.

Найкраще вправи зі словниковими картками проводити в ігровій формі, тоді вони викликають у дітей зацікавленість і приносять їм задоволення. Виконуючи різні завдання під час вправи-гри, діти навчаються глобального читання (цілими словами).

Наведемо види вправ, котрі можна використовувати на заняттях та вдома:

- «Слово-естафета». По черзі кожна дитина бере слово-картку з коробки, «читає» (впізнає слово) і біжить в іншу

частину класу (кімнати), щоб взяти подібне слово або відповідне зображення.

- **«Знайди слово»**. Розкладаємо слова-картки на доступних місцях в класі. Учні пропонуються ходити по класу та шукати слова. Знайдене слово потрібно помістити на картці лото, тобто співвіднести з відповідним. Якщо дитина впізнає слово, вона може його прочитати, а потім покласти на зображене.

- **«Кеглі»**. Ставимо 6 кеглів, на кожен клеїмо картку з написаним словом. На тій кеглі, яку дитина збила, потрібно прочитати слово.

- **«Рибалка»**. Клеїмо картки на фігурки риб. Кожен учень має впіймати певне (вказане) слово.

- **«Поштар»**. Картки зі словами вкладаємо в конверти, робимо поштові скриньки. Поштар заходить і приносить конверти. Учень, який отримує конверт, читає слово.

- **«Наші імена»**. Викладаємо ланцюжок з карток з іменами дітей. Пропонуємо одному з учнів роздати всім іншим картки з їхніми іменами. Можна також виготовити картки з іменами найближчих родичів, з адресами дітей тощо. Вправу можна ускладнювати й обирати різні способи проведення, залежно від того, наскільки діти впевнено впізнають, вибирають і називають потрібні слова.

- **«Лоток із макаронами»**. Перемішуємо словникові картки в лотку з макаронами. Дублікати карток викладаємо в ряд на столі. Пропонуємо учням по черзі шукати картки в лотку з макаронами. Коли учень знайшов словникову картку, він читає слово, зображене на ній, і шукає відповідне в ряду на столі.

- **«Поле слів»**. Викладаємо картки на столі або підлозі. Пропонуємо учням по черзі знаходити вказані вчителем слова і читати їх.

- **«Memory»**. Організація та проведення гри відбувається за загальноприйнятими правилами.

- **«Чарівний кубик»**. Виготовляємо квадратні слова-картки та наклеюємо їх на стінки кубика. Діти по черзі кидають кубик. Те слово, що опиняється нагорі, потрібно прочитати і знайти відповідне у себе на аркуші паперу, обвести його чи викреслити.

- **«Склади слово»**. Пропонуємо учням скласти слово з окремих літер (скласти за зразком).

- **«Знайди слово»**. Пропонуємо учням знайти вивчені карткові слова в тексті: обвести їх чи підкреслити.

- **«Лабіринти»**. Пропонуємо дітям шукати вказані слова в лабіринті відповідно до теми та викреслювати їх.

Зверніть увагу: можна спрощувати чи ускладнювати правила та хід гри залежно від рівня підготовленості учнів.

При цьому слід не забувати про принципи: співвіднесення, вибір та називання.

Описані вище ТАН-вправи дуже подобаються дітям. І вони навіть удома пропонують батькам пограти в ігри зі словами.

«Коло» — це один із компонентів методики ТАН-Содерберг.

«Коло» проводиться щодня вранці на початку шкільного дня (8–15 хв. залежно від ситуації). «Коло» може проводити як учитель, так і його асистент.

Завдяки щоденним ритуалам виконується ряд завдань, а саме:

1) формування соціальних умінь та навичок, що є передумовою успішної соціалізації: запитати, вислухати, дати відповідь, дочекатися своєї черги, не перебивати одного, співчувати, співпереживати, здатність утримувати в пам'яті інформацію про іншу людину тощо;

2) поглиблення уявлень та закріплення знань про навколишній світ: пори року, місяці року, дні тижня, явища природи;

3) формування розуміння та відчуття часу:

- ✓ формування уявлень про вікові зміни (дата народження, перехід в наступний клас);

- ✓ орієнтування в часі (використання календаря, визначення дати);

- ✓ співвіднесення подій особистого життя з реальним часом (вчора, сьогодні, завтра).

Слід пам'ятати: щоденне дотримання цих ритуалів сприяє тому, що діти природно проявляють ті якості і застосовують ті вміння, що формуються протягом певного періоду часу.

Серії вправ, що використовуються в «Колі»:

- ✓ алфавіт;
- ✓ числовий ряд від 1 до 10 (1–20; 1–100);
- ✓ дні тижня;
- ✓ пори року;
- ✓ місяці року.

Діти всі разом кожного дня читають напам'ять ці ряди — «проспівують». Перш за все, це призначено для розвитку артикуляції. Крім цього, учні виконуючи ці вправи, набувають позитивного емоційного досвіду, оскільки перебувають у ситуації успіху. Також учні, вивчаючи алфавіт, можуть знаходити знайомі літери в словах, наприклад, упізнати мамину букву, татову букву, що є успішною передумовою грамотності дітей (уже в добукварний період).

Ця методика доступна і цікава для дітей, навіть ті учні, які мають значні труднощі із концентрацією уваги, проявляють інтерес до заняття і можуть протягом тривалого часу зосереджуватися на виконанні вправ, описаних вище. Вони уважно слухають, щоб нічого не пропустити.

Вправа «Ресторан»

Під час вправи «Ресторан» діти мають чудову нагоду попрактикуватися в дотриманні правил етикету. Діти у відповідній ситуації навчаються вживати слова ввічливості: будь ласка, дякую, до побачення, прошу, вибачте тощо.

Для того щоб у процесі даного заняття задіяти кожну дитину, потрібно запланувати відповідну кількість видів діяльності. Тобто обов'язки офіціанта розподілити між кількома дітьми. Такий підхід також допомагає утримувати дисципліну в класі, оскільки кожна дитина задіяна. Одноразово кожен вчиться чекати своєї черги.

На початковому етапі вихователь допомагає дітям робити вибір того чи іншого виду діяльності (віддає перевагу тому, що в дитини найкраще виходить). Але в подальшому варто простежити, щоб кожна дитина навчилася усіх видів діяль-

ності, що передбачаються вправою «Ресторан». Згодом діти спроможні самостійно обирати те, що вони будуть робити.

У процесі даних занять у учнів формується:

- ✓ здатність дотримуватися правил поведінки за столом;
- ✓ розуміння про необхідність сумлінного виконання дорученої справи та доведення її до кінця;
- ✓ уміння діяти за інструкцією вихователя, виконувати його вказівки;
- ✓ уміння чекати своєї черги;
- ✓ уміння використовувати слова етикету відповідно до ситуації;
- ✓ упевненість, самостійність;
- ✓ бажання накривати на стіл, допомагати мамі.

Найкращим показником ефективності описаної вправи «Ресторан» є розповіді батьків про те, що діти вдома проявляють інтерес до виконання тих обов'язків, котрих вони навчаються у школі. Дітям подобається готувати сюрпризи вранці для своїх рідних, щоб зробити їм приємне. Діти із задоволенням демонструють свої вміння. Безумовно, батькам потрібно підтримувати це бажання і залучати дітей до таких видів діяльності постійно.

Екскурсії, прогулянки — це особливі форми організації навчально-виховного процесу, що уможливають розширення меж спеціально створеного середовища для розвитку та соціалізації дітей. Вони проводяться у всіх класах початкової школи відповідно до можливостей та готовності учнів.

Тематика навчальних екскурсій, місце їх проведення, кількість та зміст не обираються вчителем випадково, а заздалегідь плануються в рамках вивчення тієї чи іншої теми. Визначаються їхні значення та доцільність. Саме тому екскурсії передбачені в календарно-тематичному плануванні й проводяться за розкладом уроків, а іноді у позаурочний час.

Як продовжувати в домашніх умовах роботу, розпочату в школі?

Батьки можуть використовувати такі методи:

- фіксацію розкладу дня за допомогою піктограм;
- підписування предметів;

- повторення назв днів тижня, їхніх порядкових номерів;
- визначення дня тижня відповідно до календаря;
- повторювання назви пір року, ознаки кожної пори року;
- принагідне використання у спілкуванні слів, що вивчаються у школі (лексична тема);
- роботу з фотоальбомами;
- повторення ТАН-історій;
- екскурсії тощо.

Як свідчить досвід, батькам не доводиться жалкувати про витрачений час на ці заняття, оскільки незабаром вони спостерігають помітні зміни в розвитку дітей. Останні з часом стають все впевненішими та успішнішими, оскільки багаторазове повторення сприяє накопиченню певного досвіду, засвоєнню знань, формуванню вмінь, що ними діти можуть користуватися в повсякденному житті за потреби.

Головне завдання батьків — це забезпечити умови для спілкування, тобто створити мовне середовище навколо дитини, спонукати її до висловлювання повними реченнями, допомагати правильно узгоджувати слова в реченні, правильно використовувати займенники.

***Зверніть увагу:** в повсякденній практичній діяльності потрібно розмовляти з дітьми, заохочувати їх до висловлювань. Важливо забезпечувати супровід дій дитини, проговорюючи те, що вона у цей момент робить.*

Згодом можна змінювати спосіб планування розкладу дня, не використовуючи піктограми, а проговорюючи з дітьми те, що планується. Це ж стосується проговорювання алгоритму виконання завдання чи послідовності виконання завдань. У старшому віці діти вже намагаються самостійно планувати свій час, складаючи особисту програму. Для цього вони використовують уміння писати, читати і контролювати процес виконання, закреслюючи те, що відбулося або виконано.

Наприклад, дитина хоче подивитися мультфільм, а мама каже: «Спочатку потрібно прибрати зі стола бруд-

ний посуд, поставити його в посудомийну машину, витерти стіл, а потім — мультфільм». Дитина при цьому демонструє порядок виконання завдання, загинаючи пальці: один, два, три, чотири. Такий спосіб реально допомагає дитині дотримуватися порядку виконання завдань, зберігаючи їх в пам'яті. Звичайно, останній пункт привабливий для дитини, і вона прагне досягти мети.

Якщо з дитиною обговорювати, для чого потрібно робити те чи інше, то вона з часом теж буде використовувати такий спосіб мислення. Наприклад, дитина звертається до бабусі: «Мені для мами потрібно нарвати смородини, щоб вона зварила варення».

Бажано під час прогулянок з дитиною звертати увагу на те, що знаходиться навколо. Можна виділити два мотиви, що спонукають батьків до таких дій:

- ✓ по-перше, це сприяє формуванню в дитини спостережливості, здатності звертати увагу на те, що її оточує;
- ✓ по-друге, це спонукає дитину застосовувати знання на практиці, в реальному житті.

Якщо у школі в рамках вивчення теми «Рослини» діти розглядають зображення дерев і вивчають їхні назви, то з батьками вони можуть побачити ці дерева під час прогулянок. У цьому і полягає комплексний підхід до формування в дитини уявлень та понять про навколишній світ.

Можна ще довго продовжувати список аргументів, щоб довести необхідність та доцільність застосування методики ТАН–Содерберг у сім'ї. Батькам потрібно усвідомити принципи дії методики і користуватися ними у повсякденному житті дитини. Результат обов'язково буде. Дитина дивуватиме близьких все новими і новими успіхами у своєму мовленні.

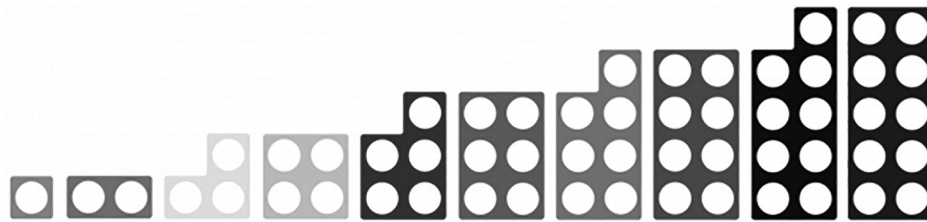
Отже, батькам необхідно бути обізнаними із застосуванням ефективних форм роботи з розвитку мовлення в дітей із синдромом Дауна.

Що таке методика «Нумікон»?

Нумікон — це методика формування математичних навичок у дітей, де застосовується мультисенсорний підхід та використовуються спеціальні набори наочно-практичного

матеріалу. Результативність методики доведено в ході багатьох зарубіжних досліджень. Вона ефективно використовується у процесі навчання математики дітей із синдромом Дауна. В Україні практичне використання мультисенсорної методики «Нумікон» розпочато ВБО «Даун Синдром» з 2012 р. Програма призначена для дітей, які мають труднощі в навчанні математики, а також для дітей із затримкою психічного розвитку, з порушеннями інтелекту, загальним недорозвиненням мовлення, дитячим церебральним паралічем та іншими порушеннями.

У Нуміконі числа від 1 до 10 представлені пластмасовими формами-шаблонами різного кольору, завдяки чому стають доступними для зорового та тактильного сприймання. Форми Нумікону влаштовані так, щоб діти могли маніпулювати ними, вчитися розпізнавати і співвідносити їх з відповідними числами.

За допомогою деталей Нумікону можна наочно продемонструвати основні властивості натуральних чисел (кожне наступне число на один більше від попереднього), різницю між парними та непарними числами.

Окрім того, можна сформулювати поняття про склад числа; дії додавання, віднімання, додавання з переходом через десяток, множення, ділення.

Використовуючи Нумікон, можна проводити ігри під час формування математичних уявлень, ускладнюючи і змінюючи інструкції. При цьому в процесі сенсорного, конструктивного й ігрового етапів діти стикаються з великою кількістю математичних понять, знайомляться зі зв'язком чисел, у них формуються кількісні уявлення, елементарне логічне мислення, виробляється стійкість уваги, координація рухів рук.

Крім форм до набору входять також: різнокольорові кілочки, що їх можна використовувати як лічильний матеріал; вставляти в отвори форм; для викладення послідовності, орієнтування на площині; білі дошки з пухирцями та схеми для накладання, за допомогою яких можна викладати з форм Нумікону картинки, наприклад кораблик, машинку тощо; «Чарівний мішечок», в якому діти на дотик знаходять указаний предмет чи форму; числова пряма; картки; рулетки.

Як починати працювати з Нуміконом?

На I етапі — сенсорному — відбувається накопичення практичного досвіду на основі сенсорного розвитку. Метою є формування візуального та тактильного уявлення про форми-образи, деталі Нумікону. Початковий етап знайомства з Нуміконом передбачає використання сенсорних ігор та вправ, у процесі яких діти маніпулюють та граються з деталями. Усе це потрібно для того, щоб діти якомога більше розглядали і брали в руки деталі й таким чином запам'ятовували їх візуально і тактильно.

На II етапі відбувається формування уявлень про форми.

Діти дізнаються, що деталі мають різний колір та розмір, що в кожній формі є різна кількість отворів. Деталі можна описувати такими словами, як «червона», «синя», «велика», «маленька», «найменша». Можна називати їх словами «три», «п'ять», «сім» і т. д. Проте на цьому етапі не пропонується дітям перераховувати кількість отворів у кожній формі. Усі деталі сприймаються цілісно, глобально. А слова «три», «п'ять», «сім» — поки що тільки імена (назви) жовтої, червоної та рожевої форм відповідно. Потім діти розпочинають конструювати з форм різноманітні площинні зображення (доріжки, будиночки, машини, тварин) за зразком чи за схемою, накладають деталі на білу дошку, намагаються скласти одну велику форму з двох і більше менших форм. На даному етапі діти знайомляться з новою властивістю — форми можна зістикувати, розташовувати поруч.

III етап «Форма — цифра — число».

Дітям пропонується порівнювати форми за розміром і викладати їх в ряд від найменшої до найбільшої. Одночасно діти знайомляться із цифрами та працюють із числовим рядом. Діти вчаться знаходити відповідність між цифрами та формами Нумікону, спираючись на їхнє цілісне сприйняття, без перелічування отворів.

IV етап «Лічба»

Дітям пропонується перераховувати отвори, вставляти в них кілочки, камінчики, квасолини тощо і перелічувати, скільки їх вміщується в кожній формі.

V етап «Арифметичний»

Використовуємо Нумікон як додатковий наочний матеріал під час ознайомлення з арифметичними діями, наприклад з додаванням. Щоб обчислити приклад $5 + 2 = 7$, ми беремо Форму-5 і прикладаємо до неї внизу Форму-2, одержуємо форму, що схожа на Форму-7. Щоб перевірити результат, беремо Форму-7, накладаємо зверху і переконаємося, що вийшло 7. Підкладаємо відповідний приклад. Формуємо математичне мовлення: 5 плюс 2 дорівнює 7 або 5 додати 2 буде сім. Також Нумікон дозволяє здійснювати арифметичні дії з переходом через десяток. Коли діти маніпулюють деталями, шукають їх в макаронах, на дотик у «чарівному мішечку», граються ними, заплющуючи очі, порівнюють, добирають відповідні цифри, у них поступово формується не тільки зорове і тактильне уявлення про ці форми, але й образи цих форм і відповідних цифр. Тобто діти починають уявляти форми Нумікону та числа, а потім дії з ними, не маючи реальних деталей перед очима.

Поради батькам щодо занять математикою вдома

Завдяки цій методиці діти навчаються математиці, у них розвивається пам'ять, уява, дрібна моторика. Для того щоб заняття були ефективними, потрібно створити навколо дитини розвивальне середовище, наповнене практичною математикою.

- Скільки яблук на столі?
- Скільки людей прийшло до нас в гості?
- Котра зараз година?

— Дай-но мені, будь ласка, 5 виделок.

— Давай купимо 7 апельсинів.

Ось декілька ідей: Разом з дитиною рахуйте кроки. Співайте пісеньки, читайте вірші, в яких зустрічаються числа. Розглядайте книжки із цифрами, читайте казки, оповідання, наприклад, «Вовк і семеро козенят», «Білосніжка і семеро гномів» тощо. Перераховуйте предмети, підсумовуючи. Наприклад, «Один, два, три, чотири, п'ять — всього п'ять». Звертайтеся до дитини із проханням дати вам указану кількість предметів: «Дай-но мені, будь ласка, три цукерки» тощо. Ліпіть цифри з пластиліну, викладайте з паличок, намистинок, малюйте на папері, на снігу — так дитині легше буде запам'ятати графічний образ цифр. Грайте в ігри, де використовуються цифри та числа. Обговорюйте числа, що мають значення для дитини, наприклад, номер будинку, вік дитини, кількість членів сім'ї, вік братиків, сестричок тощо. Грайте в «Класики» на підлозі, на асфальті — нехай дитина стрибає по порядку від цифри до цифри. Співвідносьте число та кількість, наприклад, коли накриваєте на стіл, співвідносьте кількість тарілок, виделок, ложок з кількістю людей. Повсякденні побутові ситуації можуть стати маленькими уроками математики.

Усе це є дуже важливим і має стати невід'ємною складовою вашого життя. Уміння батьків природним шляхом створювати реальне математичне середовище навколо своєї дитини сприятиме формуванню в неї інтересу до вивчення математики у школі, адже вона в повсякденному житті, з одного боку, потребуватиме цих знань, а з іншого — матиме можливість їх застосовувати.

Зверніть увагу: під час усної лічби Нумікон надає можливості спиратися вже не на наочність, а на уявлення про форми і числа.

Він допомагає наблизитися до здійснення елементарних лічильних операцій подумки, орієнтуючись на образи форм, що позначають кількість, а це означає, що усний рахунок стає більш доступним.

Таким чином, Нумікон може стати вдалим доповненням і ресурсом для роботи, не замінюючи, а успішно й ефективно доповнюючи досить відомі традиційні методи і матеріали.

Чому дитині із СД особливо потрібна родина?

Родина відіграє важливу роль у соціалізації особистості дитини. Дім, сім'я є найважливішими, а батьки першими і найголовнішими вчителями для своїх дітей. Ми всі дуже різні. У людей із синдромом Дауна провідний бік життя емоційний. Ці діти не можуть без емоційного тепла. І звичайно, ніде, окрім як у сім'ї, вони не зможуть отримати повною мірою тепла, родинної близькості, турботи, прийняття та любові. Тому будь-який інший варіант виховання для дитини із синдромом Дауна неприйнятний. Їм вкрай потрібний контакт як словесний, так і тілесний. Це ті люди, які в емоційній порожнечі просто зів'януть, ослабнуть, згаснуть. Слід пам'ятати: таким дітям дуже потрібні близькі люди і такий рівень контакту, за якого вони зможуть цю свою емоційну сторону реалізувати повною мірою.

Установлення партнерських стосунків «педагоги — батьки»

Установлення партнерських стосунків «педагоги — батьки» свідчить про те, що обидві сторони усвідомлюють кінцеву мету і намагаються у співпраці йти до її досягнення. Адже саме кінцева довгострокова мета допомагає чітко формулювати короткострокові цілі, актуальні завдання та спільно визначати способи їх вирішення, планувати спільні дії. Однак потрібно ставити реальні, досяжні цілі, виходячи з потенційних можливостей і потреб дитини.

На завершення — з досвіду батьків і для батьків:

- Не очікуйте швидкого результату в розвитку вашої дитини.
- 2 кроки вперед і 1 крок назад.
- Набирайтеся терпіння, терпіння і ще раз терпіння...
- Життя — це марафон. Не витрачайте всі свої сили та ресурси на підготовку дитини до школи. Пам'ятайте: вам

бути з дитиною впродовж усього життя, щоб супроводжувати її та допомагати їй.

- Діти із СД, які в дошкільний період отримали занадто багато академічних знань, зі вступом до школи можуть протестувати і проявляти негативізм до навчання.
- Не формуйте в дитини почуття егоцентризму, це спричиняє труднощі, коли дитина потрапляє в дитячий колектив.
- Формуйте здатність до соціалізації та вміння співпрацювати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алёхина А. В. Особенности психического развития детей с синдромом Дауна: кандидат психол. наук: 19.00.10 / Алёхина Анна Васильевна. — М., 2000. — 202 с.
2. Ворсанова С. Г. Хромосомные синдромы, выявляемые в первые годы жизни ребенка; данные клинических, цитогенетических и молекулярно-цитогенетических исследований / С. Г. Ворсанова, Ю. Б. Юров, И. А. Демидова, А. К. Берешева // Дефектология. — 2001. — № 1. — С. 9-21.
3. Выготский Л. С. Проблема умственной отсталости / Л. С. Выготский // Собр. соч. : В 6 т. — М. : Педагогика, 1983. — Т. 5. — С. 231-256.
4. Доман Г. Что делать если у вашего ребенка повреждение мозга, если у него травма мозга, умственная отсталость : [пер. с англ.] / Г. Доман. — М. : Теревинф, 2007. — 356 с.
5. Жиянова П. Л. Семейно-центрированная модель ранней помощи. / П. Л. Жиянова. — М. : Благотворительный фонд «Даунсайд Ап», 2006. — 288 с.
6. Жиянова П. Л. Малыш с синдромом Дауна: книга для родителей / П. Л. Жиянова, Е. В. Поле. — М. : Благотворительный фонд «Даунсайд Ап», 2007. — 203 с.
7. Жиянова П. Л., при участии Гимадеевой М. Ф. Социальная адаптация детей раннего возраста с синдромом Дауна: Организация, содержание и методика работы адаптационных групп: Метод. пособие / П. Л. Жиянова, М. Ф. Гимадеева. — 2-е изд. — М.: Гуманитарный центр Монолит, 2002. — 197 с.
8. Інклюзивне навчання дітей з синдромом Дауна: порадник для батьків і спеціалістів. Інформаційний буклет / [Кушніренко Т. Ф., Луценко І. В., Обухівська А. Г., Найда Ю. М., Буров С. Ю. та ін.]; під редакцією Ю. А. Луценка. — К.: ТОВ «ГАНЕША Компані», 2013. — 44 с.
9. Кислинг Улла. Сенсорная интеграция в диалоге: понять ребенка, распознать проблему, помочь обрести равновесие / Улла Кислинг; под ред. Е. В. Ключковой; [пер. с нем. К. А. Шарп]. — М. : Теревинф, 2010. — 240 с.
10. Кирилюк І. Діти Сонця [Текст]: вони готові любити кожного... / І. Кирилюк // Соціальна політика: проблеми, коментарі, відповіді. — 2010. — N 5/6. — С. 33-35.
11. Ковтун Р. А. Особливості структури психологічного недорозвитку дітей з синдромом Дауна / Р. А. Ковтун // Науковий вісник Миколаївського державного університету В. О. Сухомлинського : Збірник наукових праць за ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової. — Т. 2. — вип. 5. — Миколаїв: МДУ імені В. О. Сухомлинського, 2010. — С. 154-158.
12. Ковтун Р. А. Програма розвитку комунікативних здібностей дітей з синдромом Дауна. — автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец 19.00.08 — Спеціальна психологія / Р. А. Ковтун. — Одеса, 2011. — 19 с.
13. Комплексное развитие детей с синдромом Дауна: групповые и индивидуальные занятия. Методическое пособие. — М. : Благотворительный фонд «Даунсайд Ап» при участии Гуманитарного центра «Монолит», 2004. — 264 с.
14. Лаутеслагер П. Двигательное развитие детей раннего возраста с синдромом Дауна. Проблемы и решения / П. Лаутеслагер. — М. : «Монолит», 2003. — 356 с.
15. Ліщук Н.І. Навчаємося з радістю: компенсаторне навчання дітей з порушеннями розумового розвитку: Навчально-методичний посібник / Н.І. Ліщук, А. Василенко-ван де Рей, Н.В.Морозова, О.В.Папета, П.М.Піддубна; За редакцією Ліщук Н.І. — Київ: Видавництво Олени Теліги, 2015. — 100 с.
16. Ліщук Н. І. Навчаємося з радістю: компенсаторне навчання української мови: Навчально-методичний посібник / Ліщук Н.І., Іванченко С.В., Макарчук Н.О., Морозова Н.В., Піддубна П.М. — К.: Вид. Пугач О.В., 2017. — 176 с.
17. Материнство: варианты переживания и поведения / Е.Б. Айвазян, С. Е. Иневаткина, Г. Ю. Одинокова // Синдром Дауна. XXI век. 2 (5), 2010. — С. 14-20.
18. Медведева Т. П. Развитие познавательной деятельности детей с синдромом Дауна. Пособие для родителей / Т. П. Медведева. — М. : Монолит, 2007. — 80 с.

19. Медведева Т. П. Комплексное развитие с синдромом Дауна: групповые и индивидуальные занятия / Т. П. Медведева, И. А. Панфилова, Е. В. Поле. — М.: Благотворительный фонд «Даунсайд Ап», 2004. — 200 с.
20. Мілевська О. П. До проблеми розвитку комунікативних умінь у молодших дошкільників із синдромом Дауна / О.П.Мілевська // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. — Вип. 3. — Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2011. — С. 127–133.
21. Міненко А.В. Формування здатності до саморегуляції у дошкільників з синдромом Дауна [Текст] : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. психол. наук. Спец.19.00.08-спеціальна психологія / А. В. Міненко ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут спеціальної педагогіки. — ІСПП НАПН України, 2016. — 21 с.
22. Мозолюк-Коновалова О. М. Педагогічні умови формування основ образотворчої діяльності у дошкільників із синдромом Дауна [Текст]: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / О. М. Мозолюк-Коновалова. — К., 2014. — 20 с.
23. Панарина Л. Ю. Психологическая коррекция взаимодействия младенцев с синдромом Дауна и их близких взрослых: дис. кандидата психол. наук: 19.00.10: Самара, 2004. — 152 с.
24. Перші кроки: розвиток дитини з синдромом Дауна від народження до 3-х років. — К.: Всеукраїнська благодійна організація «Даун синдром», 2013. — 65 с.
25. Ребенок с синдромом Дауна. Первые годы: новое руководство для родителей / под ред. Сьюзан Дж. Скаллерап / пер. с англ. О. К. Васильевой, М. Л. Шихиревой. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Благотворительный фонд «Даунсайд Ап», 2012. — 424 с. : ил. — ISBN 978-5-904828-09-7.
26. Селигман М., Дарлинг Р. Обычные семьи, особые дети / М. Селигман, Р. Дарлинг. — М.: Теревинф, 2007. — (Особый ребенок). — 368 с.

27. Синдром Дауна. Медико-генетический и социально-психологический портрет / под редакцией Ю. И. Барашнева. — М. : Изд-во «Триада — X», 2007. — 280 с.
28. Теорія і практика олігофренопедагогіки та спеціальної психології / За ред. Т. В. Сак // Збірник наукових праць: Вип. 8 — Тематичний випуск «Концепція дошкільної освіти дітей з розумовою відсталістю». — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. — 138 с.
29. Тертична Н. А. Характеристика динаміки змін розвитку емоційної сфери дітей з синдромом Дауна дошкільного віку в рамках інклюзивної освіти / Н. А. Тертична, Г. О. Головань // Науковий Вісник національного медичного університету імені О.О.Богомольця. — № 2. — 2009. — С. 148–154.
30. Хрестоматія для родителів : Сборник статей / Составители: П. Л. Жиянова, Н. С. Грозная. — М. : Благотворительный фонд «Даунсайд Ап», 2008. — 208 с.

КОРИСНІ РЕСУРСИ

Всеукраїнська благодійна організація «Даун Синдром»

<http://downsyndrome.org.ua/>

Організація заснована у 2003 році батьками дітей із синдромом Дауна та є членом Європейської асоціації «Даун-синдром» (Європейська асоціація «Даун-синдром»). На даний час фонд об'єднує сім'ї з усіх куточків України. «Даун Синдром» надає підтримку батькам дітей із синдромом Дауна, організує заняття з дітьми в Центрі раннього розвитку.

Проект «Перспектива 21-3»

<http://www.perspectiva21-3.com.ua/>

«Перспектива 21-3» — це один з проектів Всеукраїнської благодійної організації «Даун Синдром», що має на меті створення перспективи для дітей з трисомією 21-ї хромосоми (синдром Дауна) та інших дітей з порушенням розумового розвитку у XXI столітті у трьох сферах життя: навчання, працевлаштування та самостійне проживання (під наглядом).

Європейська асоціація «Даун-синдром» (EDSA) — європейська спілка підтримки людей із синдромом Дауна

<http://www.edsa.eu>

Ця некомерційна організація, створена в 1987 році, об'єднує європейські співтовариства допомоги людям із синдромом Дауна. Асоціація здійснює обмін інформацією та розширення співпраці між різними об'єднаннями та структурами з метою покращення життя людей із синдромом Дауна та їхніх сімей.

Благодійний фонд «Даунсайд Ап»

<https://downsideup.org>

З 1997 року благодійний фонд «Даунсайд Ап» надає ранню психолого-педагогічну та соціальну допомогу дітям із синдромом Дауна та їхнім сім'ям.

Благодійний фонд «Інститут раннього втручання»

<https://ei.kharkov.ua>

Благодійний фонд «Інститут раннього втручання» для дітей з порушеннями розвитку функціонує з 1999 року, надаючи допомогу дітям та їхнім батькам. Розвиває систему ранньої допомоги дітям з порушеннями розвитку в Україні.

Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

<http://ispukr.org.ua/>

Інститут спеціальної педагогіки НАПН України створено у 1993 році. Він є провідною науковою установою у складі Національної академії педагогічних наук України, що визначає стратегічні напрями розвитку спеціальної педагогіки та психології, здійснює фундаментальні і прикладні дослідження з проблем освіти дітей з особливими потребами.

Серія «Інклюзивне навчання»
Навчально-методичне видання
Чеботарьова Олена Валентинівна
Гладченко Ірина Вікторівна
Василенко-ван де Рей Аренда
Ліщук Наталія Іванівна
Дитина із синдромом Дауна

Головний редактор *Ю. Єрмоєнко*
Відповідальний редактор *А. Литовченко*
Художній редактор *О. Демченко*
Технічний редактор *В. Мельник*

КН881010У. Підписано до друку 12.04.2018
Формат 70х100/16. Папір офсетний. Ум. друк. арк. 3,9
Наклад 3000 прим. Зам. № 19/05/10

ТОВ Видавництво «Ранок».
Свідоцтво ДК №5215 від 22.09. 2016
61071, м. Харків, вул. Кібальчича, 27, к. 135

З питань реалізації звертатися:
м. Харків, тел.: (057) 727-70-80
e-mail: commerce@ranok.com.ua

Інтернет-магазин: www.ranok.com.ua
Тел.: (057) 727-70-90, (067) 546-53-73,
e-mail: pochta@ranok.com.ua,
61051, м. Харків, вул. Котельниківська, 5

Висновок державної санітарно-епідеміологічної експертизи
№ 602-123-20-1/27191 від 23.08.2017 р.

Надруковано ТОВ «СТЕАМ». м. Харків, вул. Гольдбергівська, 63
тел. 050-323-60-22, 095-972-38-19
e-mail: steam.printinghous@gmail.com
<https://steam.kh.ua>